

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԹԻԻ ԺԲ. 12

1869

ԱՊՐԻԼ

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

Ի մէծի աւուր Յայկունքեան Քրիստոսի վերաւորութիւն բանին Եսայիայ յիս որոյ և հաւանմունք
ստեղծածառունջ բանից քարգման յաւիթեայ ի խորհուրդ քաղաւորաց որ յերկրի, տրագ ցուցմամբ
և և խմաստայ բաղան սանմանաւ շարադրեայ վանքամ վարդապետի, յորում աւուր աւճեայ ձեռնա-
դրեայ քաղաւորն Հայոց Մեծն Լեւոն.

(Հարունս'ութիւն)

Լ. րդ Նա՝ որ ոչ արմատ միայն՝ այլ
և Լ. քարիչ էր, յարմատոյ անտի Յէ-
սեայ բխեաց գաւազան մարմնով ծնեալ
՚ի կուսէն անախատաբար։ Լ. քարիոք
զ՛Յեսեայ բերէ ՚ի մէջ զաննշանն և ոչ
զնշանաւորն զ՛Լաւիթ։ Նա և Լ. ւտա-
բանիչք նոյնպէս ս ռնեն, զի ցուցցեն

Թէ՛ ոչ յուսեքէ գարշեցաւ Տէրն հա-
տարակաց։ Լ. ք զմարմին բանին գաւա-
զան կոչէ, զԹաղաւորութիւն և զհոլ-
ուսկան առաջնորդութիւն յայտ առ-
նելով. զի գաւազան ՚ի ձեռս ունին Թա-
ղաւորք և հովիւք. ըստ այնմ և այլ
մարգարէքն խաւսին զնոյն խորհուրդ

965

մարդեղութեան Ռանին : Ըստ որում
Վաւիթ "գաւազան զաւրութեան ա-
ռաքեսցէ քեզ Տէր, ասէ, 'ի Սիոնէ"
և թէ "ցուպ քո և գաւազան մխիթա-
րեսցէ զիս" : և ինքն Ռանն դնելով
զանձն իւր 'ի չարչարանս խաչին ասէր
'ի ձեռն Օսթարիայ, թէ "ընկեցի զգա-
ւազանն իմ զգեղեցիկ՝ ցրել զուխտ իմ
'ի մէջ (Յուդայ և Սարայէլ)" : զի ուղ-
ղեաց մեզ դատաստանս և իրաւունս
ընդ թշնամին կենաց և փրկութեան մե-
րոյ : Հատուցանելով նոցին նեղու-
թիւն, և մեզ զհանգիստն անվախձան :
Իբրև զթագաւոր՝ որոյ "աթոռն յաւի-
տեանս յաւիտենից, գաւազան ուղղու-
թեան գոլով, գաւազան թագաւորու-
թեան նորայ : Լա հովութեաց զմեզ արա-
ծելով 'ի վայրս փափկութեան և 'ի ջուր
հանգստեան : այլ և ցուպ յարուցիչ
բնութեանս : Լա այսոքիկ անուանք ընդ
մարմնոյն միաւորութեան ասեն 'ի վերայ
նորա : Լա մարմնոյն ասելով՝ ո՛չ թէ բա-
ժանեմ զբանն 'ի մարմնոյն, այլ սլա-
ճառս տամ զարժանն իմանալ : Վանգի
և ինքն իսկ զՀայրականն իւր ծնունդ
յայտնաբանէ, և ընդ նմին և զառ 'ի
կուսական իւր ծննդենէ ասէ, այսպէս
բարբառեալ 'ի բերանոյն Վաւթայ,
"տէր իմ հայր իմ ասաց ցիս, որդի իմ
ես դու" ծնեալ յիմմէ բնութենէ և
յէութենէ անժամանակ և անախտաբար,
անմայր 'ի յերկինս անսկզբնաբար : և
ես յայսաւոր ժամանակի վասն փրկու-
թեան մարդկան ծնայ զքեզ 'ի կոյս մաւ-

րէ՝ անհայր 'ի յերկրի" : և այլ ուր թէ
"յառն ջքան զարուսեակ ծնայ զքեզ"
և թէ "դու ես քահանայ յաւիտեան
ըստ կարգին Սեւքիսեդեկի" : Լա զայս
պիտի սքանչեւեալ ծնունդ նորին լսե-
լով 'ի կուսէ՝ և անախտաբար իբր յար-
մատոյ : Լա ծնեալն Մատուած, և ծը-
նաւոն միշտ կոյս, մի՛ տկարագոյնս ինչ
մտածեսցես՝ անհնարին զնոյն կարծելով :
զի վասն այնորիկ այս ահաւոր խորհուրդ
յառաջագոյն աւրինակաւ յայտնեցաւ,
զի 'ի կատարումն եկեալ քեզ դիւրն-
կալ առ 'ի հաւատ եղիցին : և մի 'ի բնու-
թեան բան հայելով՝ անկարելի զիրսն վար-
կանիցիս : (Հաղագս որոյ պարտիս զմտաւ-
ածել, զի Մարիչն բնութեան էր՝ որ
զայս ներգործեաց : որում և ամենայն
բնութեան գործք 'ի ներքոյ անկեալ ան-
սան նորին հրամանի, որպէս հուրն ցաւ
(ցօղ) առ երեք մանկունքն, և ջուրն՝
սրիւն առ Լազիպտացիս : Լա հրով վա-
ռեալ մորենին անկեզ առ Սովսէսիւ,
և նշան գեղմանն առ Վեդէոն : Լա
վէմն աղբիւրացեալ առ իսրայելիւ, և
(Յորդանան 'ի վեր դարձեալ, և ծովն
բաժանեալ : և գաւս (գօս) գաւազանն
դաւարացեալ : Լա Սաուայ և այլ ևս
ամուլք ծնեալք : և (Յորդանանաւ՝ լեէ-
ման սրբեալ : և ծանրութիւն տապա-
րին թեթեւութեամբ փայտին 'ի նմանէ
Լաղիսէիւ վերաբերեալ : Լա ջուրքն
Լարիքովի բժշկեալ, և 'ի լեռնէ վէմն
առանց ձեռին հատեալ, և այլ ևս յո-
լովագոյնք 'ի նախնումն 'ի վեր քան

զենութիւնն հրաշագործեալ, զմերս փրկութեան խորհուրդ լուսաւորագոյնս նշանակեալ : Սա սոյն ուրոյ առանձին յայլոցն տեսցուք զԵսայիաս թէ զի՞նչ արդեաւք կոչիցէ զմարմնաւորականն գալուստ . "Լա ելցէ ասէ ծաղիկ յարմատոյ անտի" : Լա այսու զաճումն յայտ առնէ . զի ելցեն և վերասցին՝ զառսակաւ տակաւ զաճումնն յայտ առնէ, և ոչ երբէք Թարշամեսցի ծաղիկ գաւազանին : Լա ծաղիկն զայլագունակ կերպարանս նշանակէ զնորա քան զայլ մարմնոցն . ըստ այնմ թէ "գեղեցիկ է նա տեսլեամբ քան զամենայն որդիս մարդկան" . Թէպէտ ըստ աստուածութեան անտես և անհասագոյն, և ըստ մարմնագեցութեան անշուք և անփառ յերկրի շրջելոյն, ուր տեղի ոչ ունէր իջեւանի . և ոչ փառք և փարթամութիւն սնտոի : Սիսանգամայն և ի չարչարանս խաչին խոնարհեալ, անդ եղև անարգ . զնմանէ ասէր սոյն Եսայիաս . տեսաք զնա, և ոչ գոյրնորա տեսիլ և ոչ գեղեցկութիւն : Եւարձեալ ծաղիկ զնորին անտեսութիւնն վերագոչելով տեսանողացն՝ աւրինակաւ զԵարձրագոյնս տայ մեզ իմանալ : Օհ ըստ որում ծաղիկք սկզբունք և նախաշաւիղք են պլուղոյն երեւման և կատարելութեան, այսպէս և փրկանս Վրիստոսի յայտնութիւն . նախ ծաղկեցաւ անախտաբար ի կուսական արգանդէ, և ապա յետ կենդանարար իւրոյ մկրտութեանն պլուղաբերեաց ի մեզ զնշանս և զվարդապէ-

տութիւնսն ի փրկութիւն հոգւոց մեր և մարմնոց . և այս սկիզբն պտղոյն, Եւարձեալ ծաղիկք և արձրագոյն ի փայտ խաչին ողկոյզն աւրհնութեան, յայտամ ծաղկեցոյց յանգամա իւր ի մեզ զպարգևս հոգւոյն . զի մինչև ցայն վայր չև ևս էր տուեալ զհոգի . քանզի իստու չև էր փառաւորեալ խաչին . պտղաբերեալ ի գերեզմանէն և յետ յարութեանն ասէ, «Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս և յերկրի» . և յանուն իստու Վրիստոսի ամենայն ծունր կրկնեցի . Եւարձեալ և մեք անդամք գոլով նմա, ըստ գլխոյն մերոյ պատշաճի և յարմարութեան իմանամք զմեզ մերձեցեալ առնա : Որչափ եմք ի կենցաղս յայս ոչ իբրու թէ արդէն առեալ եմք զխոստացեալն մեզ զբարութիւն և կամ հասեալ իցեմք ի նոյն այժմարդեամբք, այլ յուսով և հաւատով զհոգւոյն շնորհ և զորդեգրութեան պայման առ հաւատչեայ ընկալեալ, ծաղկեալք աստանաւր՝ բարեպաշտութեան հաւատով և արդարութեան գործով . ընդ նմին ընդ գլխոյն մեր յարուցեալքս, ընդ նրմին և նստցուք յերկնաւոր փառն, անդանաւր շահելով զծաղկիս այսորիկ զպտղաբերութիւն : Օհ զոր գլուխն մեր յետ իւրոյ յարութեանն, զնոյն և մեք՝ յետ մերն յարութեանն ժառանգիցեմք զպատիւ և զփառս անվախճանս : Օհ յաղագս այսորիկ Եւարձեալ առաջին պտուղ կոչեցաւ . Վանդի յողկոյզ մի իմն պտուղ խայծեալ, հաւաստութիւն

է և այլոցն ՚ի նոյն իմանութիւն հասա-
նել. այսպէս և ընդ գլխոյն մեր յարու-
թեան, և մէք ընդ նմին յարուցեալ,
և ՚ի վառս նովաւ բարձրացեալ՝ յան-
ճառ կեանս վերագրեալ լինիմք: Լա-
հմանգիցէ ՚ի վերայ նորա Հոգի Մտու-
ծոյ: Լմուցեալն հերետիկոսքն, որ ա-
տիճանս իմն մեծանեն ՚ի զաւգահաւա-
սար սուրբ Երրորդութեանն՝ զՈրդի
փոքր ասելով քան զՀայր, և զՀոգին
նուաստ քան զՈրդի: Լա որս ասելի է,
թէ գրեցաւք զՈրդի փոքր քան զՀայր
որպէս գուրք հայհայէք, Հոգւոյն զի՞նչ
կարաւ եր բանն՝ զորմէ գուրք ասէք
նուաստ գոլ քան զնա. զի ամենայն
նուազ ՚ի լաւէ անտի աւրհնեսցի: Լա
վասն մեր յիւր շնչական և ՚ի նիւթական
մարմինն ընդունի թանն Հաւր զՀոգին
զհանձարոյ և զաստուածապաշտութեան,
(զի) զինքեամբ մեզ ցուցցէ աւրինակ,
թէ մեք եմք կարաւոյնս պարգե-
ւաց Հոգւոյն Մտուծոյ, և ոչ նա՝ որ
Տէրն է՝ կարաւոյնս ինչ է հոգի ընդունե-
լով. այլ ՚ի նմա երևելով հոգւոյն՝ մեզ
լինիցին հաւատարիմ՝ նորա երախտիքն.
զի որպէս մարդն լինելով, ոչ եթէ կա-
րաւոյնս ինչ էր և սակս այնորիկ եղև
մարդ, այլ զի ՚ի մարդն լինել արասցէ
զմարդիկ որդիս Մտուծոյ. նոյնպէս և
լինդունել զՀոգին, ոչ եթէ իբրև զկա-
րաւոյնս ընկալաւ, այլ զի կարաւոյնս
ցելոյ՝ ինքեամբ բաշխեսցէ զՀոգին: Օհ
եթէ ամենայն ինչ Հաւր՝ Նորա է որ-
պէս ինքն ասաց, յայտ է՝ թէ Հոգին

Հաւր՝ նորա բնութենակից և էակից է,
քանզի և իւր իսկ Հոգին, որպէս և ա-
սէր, "յիմմէ անտի առնուցու և պատ-
մեսցէ ձեզ", և թէ "երթամ և առա-
քեմ զնա": Լա Պաւղոս թէ և որ զՀո-
գին Վրիստոսի ոչ ունի, սա չէ՞ նորայ,
և թէ և առաքեաց զՀոգի որդւոյ իւրոյ՝
սիրտս մերս: Լա Պետրոս ասէ, թէ
ամարգարէքն խաւսէին յորում և որ-
պիսի ժամանակի ազգէր ՚ի նոսա Հոգին
Վրիստոսի: Լա ասնորոյ և Հովհաննէս
ասաց, թէ ոչ թէ չափով տայ Հայր
Որդւոյ զՀոգին, զի ոչ տայ և ոչ չա-
փէ. քանզի նմին իսկ է: Լա ասն որոյ
որպէս զանձն իւր եդ ՚ի վերայ խաշանցս,
նոյնպէս և զՀոգին զիւր բնակից ետ ՚ի
կենդանութիւն մեռելութեան աշխար-
հի, կամաւք Հաւր և նոյին իսկ Հո-
գւոյն սրբոյ:

Բայց զիս գի՛ր ասացելոցն՝ թէ հան-
գիցէ՞ և ՚ի վերայ նորա Հոգի Մտու-
ծոյ: Օչ ստ տնաւրէնութեաննմին հա-
ճոյ լինելն Հաւր Մտուծոյ յայտ առնէ
որպէս և ասաց իսկ թէ, "դա է որդի
իմ սիրելի ընդ որ հաճեցայ". քանզի
Թանն մարդ եղեալ, գերաբնապէս ՚ի
բնաւորականն մարդկութեան երևեալ
գտաւ հանգիստ Հոգւոյն սրբոյ: Լա
այս ևս յաղագս մեզ աւրինադրութե-
որք պարտիմք այնպէս գնալ որպէս նոյն
գնաց, և Վրիստոսի գլխոյն մերոյ ան-
դամք յաւդեալ և պատշաճեալ քրիս-
տոսեանքս պարտիմք ՚ի խաչ հանել կա-
րեսց և ցանկութեան աշխարհի. և այն-

պէս արժանաւոր հանգիստ գտանիլ Հոգւոյն սրբոյ. զի որպէս մարմին լինելովն ոչ մնաց հոգին ՚ի նստին, այսպէս ընդ Հոգւոյն մի սբանելոյ և նովաւ կնքելոյն յաւետ պարգևեացի հանգչիլ և մշտնջենաւորել Հոգին առ նստին, ՚ի գլխոյն մերմէ ՚ի մեղ հեղեալ և մնացեալ, Լաւաւն լովն թէ «ի վերայ նորաւ. ցւցաւ ներով թէ՛ ՚ի վերաւսա է Հոգին. Հոգի իմաստութեան և հանճարոյ, Հոգի խորհրդոյ և զաւրութեան: Լաւ զի՞նչ պէտք էին իմաստութեան պնամ՝ որ Հաւր գոյով իմաստութիւն, և իմաստութեն այնու հիմունս արկեալ եղև երկրի, և իմաստութեանն այնմ ոչ գոյ բաւ: Լթէ ոչ զմարմնական տնաւրէնութենէն յայտ առնէ. Ըստ այնմ՝ թէ «Յիսուս աճէր իմաստութեամբ և շնորհաւքաւ: Ընդ որ ժպիրհ հրէայքն սքանչացեալ ասէին, ՚սմա ուստի՞ է այս իմաստութիւն, զի ուսեալ բնաւ չէք, և զգիրս ոչ գիտէաւ: Երայկէս և հանճար և խորհուրդ առնուն նմա՝ որ . . . իւր . . . խորհուրդ և հանճար՝ որպէս ասէ Սողոմոնիւ, և ընդ Հաւր միշտ ունէր զոյս բնաւորապէս, մարդկաբար է իմանալ, որ յամենայն հարցումս գաւանութեան և քննութիւնս կեղծաւորելոցն, գերագոյն հանճարով զհրէիցն զգլխորսն ըմբերանէր: Լաւ զառակաւոր և զհանճարեղագոյն վարդապետութիւնն բարբառէր. իսկ Հոգի զաւրութեան, զի ՚ագործաւ Յիսուս զաւրութեամբ Հոգւոյն ՚ի Վալիլա, և առնէր զնշանս և զսքանչելորն»: Հոգի գիտութեան և աստուած-

պաշտութեան, և լցցէ զնա Հոգի երկէղի Մատուծոյ, Մատ մորմնաւորութեանն Տեառն մերոյ, իմա և զայս, որ պէս ասէր Վաւիթ, թէ «աւծ զքեզ Մատուած՝ Մատուած քո եղով ուրախութեան տաւել քան զնկերս քո», այս է քան զամենայն դասս աւծելոյն. քանզի նորա ծառայք գոյով մասին իմն հոգւոյն ընդունակք եղեն, ոմն իմաստութեան՝ որպէս Ռեսելիէլ և Սողոմոն. ոմն հանճարոյ՝ որպէս Յուսէփ և Վանիէլ. ոմն զաւրութեան՝ որպէս Սամսոն և Վէդէոն և այլքն: Իմանք խորհրդոյ և գիտութեան՝ որպէս ամենայն մարգարէքն. և աստուածապաշտութեան՝ որպէս Վաւիթ և Լաղէկիս և Յովսիաս: Իսկ նա՝ որ աստուած մարգարեալ է, ըստ տնաւրէնութեան զլրութիւն Հոգւոյն յինքն նովն ընկալաւ. վասնորոյ ասէ մարգարէս թէ «լցցէ զնա Հոգի երկէղի Մատուծոյ»: Օհ որպէս չէ դբ բաւական Հաւր բայց միայն անձն որդւոյ, և ոչ Սրբւոյնութեան ոչ ծոցն Հաւր. նոյնպէս և ոչ Հոգւոյն սրբոյ, եթէ ոչ Սրբի՝ որ էակից նմին իսկ է: Լաւ արդ եթէ իւր է Հոգին, ընդէ՞ր ընդուցունովաւ, եթէ ոչ վասն մեր. զի որ եցոյց զհոգին յանձին հանդերձ ամենայն պարգեաւքն, յայն սակս եցոյց, զի յերկէղն աստուածապաշտութեան մերձեցուցէ զմեզ. զի զանձնէ ոչ երբէք ասաց թէ «ես երկէայ ՚ի քէնս՝ այլ թէ «ես սիրեցի զքեզս. քանզի Սրբւոյ սէր վալիլ է՝ ոչ երկէղ»: